ВІДГУК

офіційного опонента на дисертаційне дослідження

Мішури Максима Віталійовича

на тему: «КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ЗЛОВЖИВАННЯ ВПЛИВОМ»,

подане на здобуття ступеня доктора філософії

за спеціальністю 081 «Право»

Оцінка наукового рівня дисертації і наукових публікацій здобувача в цілому.

Актуальність теми дисертації. Згідно з п. 24 Стратегії національної безпеки України, затвердженої Указом Президента України від 14 вересня 2020 року № 392/2020, корупція є однією із загроз національній безпеці та національним інтересам України, оскільки перешкоджає виведенню української економіки з депресивного стану, унеможливлює її стале і динамічне зростання, підвищує уразливість до загроз, підживлює кримінальне середовище. Ця теза знаходить підтвердження й в п. 1.1. Антикорупційної стратегії на 2021-2025 роки, затвердженої Законом України від 20 червня 2022 року № 2322-IX, згідно з яким низькі темпи реалізації антикорупційної політики в Україні суттєво сповільнюють її економічне зростання, а опитування бізнесу демонструє, що поширеність корупції та недовіра до судової системи є основними перешкодами для залучення в Україну іноземних інвестицій. Процитовані документи є по суті офіційним визнанням того, що попри зусилля, яких Україна докладає впродовж останнього десятиліття задля подолання корупції, остання продовжує залишатися загрозою для належного функціонування держави, розвитку суспільства та реалізації основоположних прав людини. Додатково поглиблює проблему те, що Україна вже понад десять років зазнає російської збройної агресії, яка понад чотири роки тому набула максимально широких масштабів. В умовах війни загрозливість корупції набуває ледь не абсолютного значення,

оскільки вона може виявитися фактором, що зумовить колапс держави та поразку перед зовнішнім ворогом.

Концепція запобігання корупції, що впроваджується в життя Україною впродовж останнього десятиліття, передбачає викорінення не лише корупційної поведінки у вузькому розумінні, тобто зловживання владою або службовим становищем та активного й пасивного підкупу осіб, наділених владою або службовими повноваженнями, але й протидію фоновій корупції, яка полягає в активному та пасивному підкупі осіб із найближчого оточення тих, хто наділений владою. Уособленням останнього явища, власне, й є зловживання впливом. Поштовхом до автономної криміналізації такої поведінки у правовій системі України стали положення міжнародних антикорупційних конвенцій. Кримінально-правові заборони, що мають міжнародно-правову генезу, за визначенням створюють низку викликів, відповіді на які доводиться шукати органам кримінальної юстиції. У випадку зі зловживанням впливом ці виклики додатково загострює необхідність належного переосмислення цілої низки усталених підходів до відповідальності за «класичні» прояви корупційної поведінки.

З огляду на викладене вище, не викликає жодних сумнівів актуальність теми дисертаційного дослідження Мішури Максима Віталійовича.

З формальної сторони про актуальність дисертаційного дослідження Мішури М.В. свідчить те, що воно виконане відповідно до Стратегії національної безпеки України (Указ Президента України від 14 вересня 2020 р. № 392/2020), Антикорупційної стратегії на 2021–2025 роки (Закон України від 20 червня 2022 р. № 2322-IX), Цілей сталого розвитку України на період до 2030 року (Указ Президента України від 30 вересня 2019 р. № 722/2019), Тематики наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок МВС України на 2020–2024 роки (наказ МВС України від 11 червня 2020 р. № 454), 2025-2029 роки (наказ МВС України від 21 травня 2024 р. № 326), Основних напрямів наукових досліджень Національної академії внутрішніх справ на 2021–2024 роки (рішення Вченої ради від 21 листопада

2020 р., протокол № 23) та 2025–2029 роки (рішення Вченої ради від 30 грудня 2024 р., протокол № 25). Тема дисертації затверджена рішенням Вченої ради Національної академії внутрішніх справ від 26 вересня 2023 року (протокол № 20).

Оформлення дисертації. Дисертація та зараховані за темою дисертації наукові публікації Мішури Максима Віталійовича в цілому оформлені згідно з вимогами, передбаченими для такого виду робіт, виконані державною мовою з дотриманням правил наукового стилю. Положення, висновки та пропозиції, що містяться у науковій праці, в цілому характеризуються аргументованістю і послідовністю. У роботі не вбачається ознак академічного плагіату, фабрикації чи фальсифікацій. Висновки до розділів та загальні висновки є загалом чіткими та відповідають змісту окремих розділів та змісту роботи в цілому.

Повнота викладу в наукових публікаціях, зарахованих за темою дисертації положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Результати наукового дослідження апробовано на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях та відображено в 13 наукових публікаціях, серед яких шість – у наукових виданнях, включених на дату опублікування до переліку наукових фахових видань України, і сім – у збірниках матеріалів наукових заходів. У цих публікаціях достатньо повно розкриті основні положення дисертації. Дисертація становить самостійне дослідження, сформульовані в дисертації положення та висновки ґрунтуються на власних дослідженнях. Для аргументації окремих положень було використано праці інших авторів, на які зроблено відповідні посилання.

Новизна представлених теоретичних та/або експериментальних результатів проведених здобувачем досліджень.

За підсумками свого дисертаційного дослідження Мішура Максим Віталійович сформулював низку положень, рекомендацій та висновків, які характеризуються науковою новизною. З-поміж іншого варто звернути окрему увагу на такі висновки та пропозиції автора.

1. Слід позитивно оцінити наведені дисертантом аргументи на користь розуміння зловживання впливом як кримінально-правової заборони, що встановлює відповідальність не за здійснення впливу як такого, а за своєрідну «торгівлю» можливістю такого впливу (с. 92), з чого автор послідовно виводить висновок про те, що фактична реалізація впливу та досягнення бажаного результату перебувають за межами об'єктивної сторони складу зловживання впливом (с. 82, 96, 213). На цій основі дисертант слушно пропонує *de lege ferenda* прямо вказати в законі на реальний або удаваний характер впливу, як це передбачено в проєкті нового Кримінального кодексу України (далі - КК) (с. 96). Такий підхід відповідає концепції *trading in influence*, закладеній у ст. 12 Кримінальної конвенції РЄ про боротьбу з корупцією (далі - ETS 173) та ст. 18 Конвенції ООН проти корупції, і здатен усунути непослідовність судової практики, в якій одержання неправомірної вигоди за удаваний вплив подекуди кваліфікується як шахрайство (с. 93–96, 118–119).

2. Заслуговує на підтримку концептуальна позиція Мішури М.В., відповідно до якої головне призначення ст. 369-2 КК полягає в кримінально-правовій охороні суспільних відносин від так званої «фонової» корупції, а тому ця заборона має стосуватися осіб, які «перебувають поряд» із владою, тоді як службові особи, які за неправомірну вигоду використовують своє службове становище для впливу на прийняття рішення іншою особою, повинні нести відповідальність за ст. 368 КК (с. 129–132). Обґрунтовуючи цю позицію, дисертант загалом аргументовано (попри певні неузгодженості, про які йтиметься нижче) відкидає альтернативні варіанти розв'язання проблеми — від виключення ст. 369-2 з КК до визнання суб'єктом пасивного зловживання впливом виключно службової особи (с. 120–132), звертається до пп. 64–65 Пояснювальної доповіді до ETS 173 (с. 130–131) та до аргументу про різну суспільну небезпечність використання дружніх чи родинних стосунків, з одного боку, і можливостей спеціального статусу — з іншого (с. 129). Реалізація цієї позиції сприятиме подоланню ситуації, за якої значна частина випадків пасивного хабарництва за участю службових осіб кваліфікується за ст. 369-2 КК, яка, на відміну від ст. 368 КК, не враховує ні розміру неправомірної вигоди,

ні становища службової особи, ні інших обставин, що істотно підвищують суспільну небезпечність учиненого.

3. Слід відмітити внесок дисертанта в розроблення положень щодо суб'єктивної сторони зловживання впливом, зокрема висновки про те, що: корисливий мотив, хоча й найбільш характерний для пасивного зловживання впливом, не є його обов'язковою ознакою, оскільки неправомірна вигода може мати й нематеріальний характер (с. 145–147, 154, 216); обов'язкове кримінально-правове значення має мета, яка для активної форми зловживання впливом є подвійною — проміжною (спонукання «посередника» до здійснення впливу) та кінцевою (прийняття уповноваженою особою бажаного для надавача неправомірної вигоди рішення), а для пасивної форми полягає в одержанні неправомірної вигоди для себе чи третьої особи (с. 147–149, 154–155, 216). Ці висновки уточнюють розуміння суб'єктивних ознак складу зловживання впливом і можуть бути використані в правозастосовній діяльності.

4. Виглядає слушним висновок дисертанта про те, що визначальним критерієм відмежування вимагання неправомірної вигоди від добровільної участі особи в корупційній домовленості має бути не суб'єктивна небажаність для надавача неправомірної вигоди можливих наслідків, а їх правова природа: вимагання має місце тоді, коли надання неправомірної вигоди є вимушеним засобом відвернення протиправної шкоди законним правам чи інтересам особи, тоді як прагнення уникнути законної відповідальності, обійти встановлену законом процедуру чи одержати неправомірну перевагу таку оцінку виключає (с. 85–86, 103–104, 213).

Узагальнивши релевантні правові позиції Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду (далі - ККС ВС), автор сформулював чіткий і придатний для практичного використання орієнтир, що особливо важливо з огляду на те, що законодавче визначення вимагання неправомірної вигоди (п. 5 примітки до ст. 354 КК) на ст. 369-2 КК не поширюється. Цей висновок у разі його врахування органами системи кримінальної юстиції може позитивно

вплинути на практику застосування ч. 3 ст. 369-2 КК, зробивши її чіткішою та послідовнішою.

5. Заслуговують на увагу результати проведеного дисертантом аналізу санкцій ст. 369-2 КК та практики призначення покарання за цією статтею, зокрема:

– виявлення диспропорцій у побудові чинних санкцій: у санкції ч. 1 ст. 369-2 КК максимальний строк обмеження волі (п’ять років) перевищує максимальний строк більш суворого виду покарання — позбавлення волі (два роки), а також максимальний строк обмеження волі, передбачений ч. 1 ст. 369 КК (с. 159–161);

– висновок про недостатню, порівняно зі статтями 368 і 369 КК, законодавчу диференціацію відповідальності за зловживання впливом, яка не враховує ні розміру неправомірної вигоди, ні повторності, ні групового характеру діяння (с. 161–164);

– узагальнення статистичних даних за 2020–2025 роки, які засвідчили більш ніж шестиразове зростання кількості облікованих кримінальних правопорушень, передбачених ст. 369-2 КК, зменшення частки проваджень, направлених до суду, переважання штрафу у структурі призначених покарань (97,2 % засуджених), істотну роль угод про визнання винуватості та рідкісне застосування спеціальної конфіскації (с. 19–20, 175–177, додаток А).

Наведені дані становлять самостійну цінність для оцінки ефективності кримінально-правової протидії зловживанню впливом і можуть бути використані під час подальшого вдосконалення кримінального законодавства.

6. Заслуговує на увагу проведене дисертантом порівняльно-правове дослідження підходів до криміналізації зловживання впливом та його правових наслідків (див., зокрема, с. 98-99, 184–185, 190-191, додаток Б). Хоча загалом будь-яке порівняльно-правове дослідження є цілком самодостатнім незалежно від того, чи призвело воно до законодавчих змін або змін у судовій практиці, дисертант досить обґрунтовано оперує результатами власного

порівняльно-правового дослідження на підтримку своїх висновків та пропозицій прикладного характеру.

Наукова обґрунтованість результатів проведених здобувачем досліджень.

Структура дисертації відповідає заявленій темі роботи та усталеним підходам до розкриття наукових тем подібного роду.

Робота включає анотацію, перелік умовних позначень, вступ, три розділи, що містять сім підрозділів, висновки, список використаних джерел (272 джерела) і чотири додатки на 51 сторінці.

Повний обсяг дисертації становить 271 сторінку, з них обсяг основного тексту – 203 сторінки.

При написанні роботи Мішура М.В. опрацював достатній масив джерел, що охоплює нормативно-правові акти (включно з іноземними нормативно-правовими актами), джерела міжнародного права, матеріали судової практики України та наукові публікації.

Наукові положення, висновки й рекомендації, сформульовані автором, у своїй більшості є переконливими. При їх обґрунтуванні дисертант використав не лише правові та наукові джерела, а й емпіричні матеріали.

Наукова обґрунтованість результатів проведених Мішурою М.В. досліджень забезпечується різноманітністю опрацьованої джерельної бази, емпіричною базою, коректним підходом до ведення наукової дискусії, обґрунтованим використанням різноманітних методів пізнання, вмінням логічно та послідовно викладати матеріал.

Нормативну основу дослідження складають Конституція України, Кримінальний кодекс України, Закон України “Про запобігання корупції”, інші нормативно-правові акти України, міжнародні антикорупційні конвенції, акти кримінального законодавства іноземних держав. У роботі також використовувались положення проєкту Кримінального кодексу України,

підготовленого Робочою групою з питань розвитку кримінального права Комісії з питань правової реформи при Президентові України.

Емпіричну базу дослідження становлять статистичні матеріали Офісу Генерального прокурора та Державної судової адміністрації України за 2020–2025 рр. щодо кримінальних правопорушень, передбачених ст. 369-2 КК України; результати вивчення та узагальнення судової практики у справах про зловживання впливом, зокрема обвинувальних і виправдувальних вироків, ухвал про звільнення осіб від кримінальної відповідальності, постанов ККС ВС; інші статистичні та аналітичні матеріали, що характеризують практику протидії корупційним кримінальним правопорушенням в Україні.

Рівень виконання поставленого наукового завдання та оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності.

Ознайомлення з дисертацією Мішури М.В. та зарахованими за темою дисертації науковими публікаціями дає підстави вважати, що автору в цілому вдалося досягти *мети дисертаційного дослідження*, яка полягала в комплексному дослідженні теоретичних і практичних проблем кримінальної відповідальності за зловживання впливом, а також розробленні на цій основі науково обґрунтованих пропозицій щодо вдосконалення кримінального законодавства України та практики його застосування.

Досягнення мети дисертаційного дослідження забезпечило послідовне та належне виконання його *завдань*, як-от:

– з’ясувати сучасний стан наукового дослідження проблем кримінальної відповідальності за зловживання впливом;

– визначити зміст та особливості об’єкта кримінального правопорушення, передбаченого ст. 369-2 КК України;

– надати кримінально-правову характеристику предмета зловживання впливом;

– проаналізувати ознаки об’єктивної сторони зловживання впливом;

– визначити ознаки суб’єкта кримінального правопорушення,

передбаченого ст. 369-2 КК України;

– виявити особливості суб'єктивної сторони зловживання впливом, зокрема зміст умислу, мотиву та мети цього кримінального правопорушення;

– здійснити критичний аналіз системи покарань за ст. 369-2 КК України та практики їх призначення;

– з'ясувати особливості та проблеми застосування інших заходів кримінально-правового характеру за зловживання впливом.

Досягнення мети дисертаційного дослідження та виконання його завдань забезпечувалося вмілим використанням дисертантом різноманітних *методів* дослідження, як-от діалектичного, формально-логічного, порівняльно-правового, системно-структурного, статистичного, методу аналізу документів.

Практичне значення одержаних результатів дисертаційного дослідження Мішури М.В. полягає в тому, що вони можуть бути використані в:

– *законотворчій діяльності* – для вдосконалення положень КК України в частині конструкції складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 369-2 КК України, диференціації кримінальної відповідальності за активне та пасивне зловживання впливом, а також системи санкцій та заходів кримінально-правового характеру за вчинення цього делікту;

– *правозастосовній діяльності* – як методичні рекомендації для органів досудового розслідування, прокуратури та суду при кваліфікації зловживання впливом, відмежуванні цього кримінального правопорушення від суміжних корупційних деліктів, а також застосуванні заходів кримінально-правового характеру (акт впровадження Головного слідчого управління Національної поліції України від 7 лютого 2025 року № 20690-2025);

– *науково-дослідній діяльності* – як підґрунтя для подальшого розроблення теоретичних проблем кримінальної відповідальності за корупційні кримінальні правопорушення, зокрема пов'язані з торгівлею впливом та іншими прихованими формами корупції (акт впровадження Національної академії внутрішніх справ від 23 квітня 2026 року № 115-нд);

– *освітньому процесі* – під час викладання навчальних дисциплін з кримінального права, кримінології та антикорупційної політики, а також при підготовці підручників, навчальних посібників, методичних рекомендацій і навчально-методичних матеріалів (акт впровадження Національної академії внутрішніх справ від 23 квітня 2026 року № 114-оп).

Зауваження щодо оформлення та змісту дисертації, запитання до здобувача.

Хоча в цілому дисертаційне дослідження Мішури М.В. заслуговує на позитивну оцінку, необхідно звернути увагу на певні положення та висновки, які були недостатньо розкриті, мають неоднозначний характер або потребують додаткової аргументації.

1. Певні сумніви викликає доцільність об'єднання в межах одного розділу роботи таких досить різнорідних питань, як сучасний стан дослідження кримінальної відповідальності за зловживання впливом та об'єктивні ознаки складів кримінального правопорушення зловживання впливом. Видається, дисертант міг би присвятити обом аспектам по окремому розділу. Тим паче, що в підрозділі 1.1. він фактично розглядає не лише стан дослідження кримінальної відповідальності за зловживання впливом, але й розвиток положень кримінального законодавства щодо відповідальності за це кримінальне правопорушення.

2. Мішура М.В. визначає основний безпосередній об’єкт зловживання впливом як правовідносини у сфері забезпечення належної, законної, прозорої та неупередженої діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування, а також авторитету публічної служби, довіри громадян до державного апарату та принципу верховенства права (с. 24). Таке визначення виглядає дещо заширoким, оскільки відповідальність за активне та пасивне зловживання впливом згідно з підходом, який поділяє й сам автор, має наставати навіть тоді, коли суб'єкт пасивного зловживання впливом маніпулював удаваним впливом на особу, уповноважену на виконання функцій

держави або місцевого самоврядування. З цього закономірно випливає супутнє запитання про те, чи не доречніше було б передбачити відповідальність за зловживання впливом поза межами розділу XVII Особливої частини КК.

3. Виглядають дещо суперечливими судження дисертанта стосовно суб'єкта зловживання впливом. З одного боку, вплив у контексті ст. 369-2 КК автор пропонує розуміти як реальну або удавану здатність особи, використовуючи, зокрема, «службові ... зв'язки та можливості», спонукати уповноважену особу до прийняття або неприйняття певного рішення (с. 25, 96, 104, 213), а серед джерел такої здатності називає, зокрема, «професійні контакти, службові зв'язки, соціальний статус, політична вага та інші формальні або неформальні можливості особи» (с. 91). На с. 92–93 дисертант, посилаючись на постанову Об'єднаної палати ККС ВС (далі - ОП ККС ВС), фактично погоджується з тим, що вплив не обмежується «впливом з використанням влади або службового становища», який є лише одним зі способів учинення цього кримінального правопорушення. З іншого боку, суб'єктом пасивного зловживання впливом автор пропонує визнавати лише особу, яка не використовує, зокрема, владу або службове становище (с. 131, 151, 214), оскільки «службові особи повинні відповідати все ж за ст. 368, а не 369-2 КК України» (с. 132). Видається, що використання службовою особою «службових зв'язків» для впливу на іншу службову особу якраз і є використанням службового становища в широкому розумінні (саме так його розуміє ОП ККС ВС), тож запропоновані дисертантом визначення впливу та суб'єкта суперечать одне одному. Крім того, потребує пояснень те, що на с. 114 автор констатує, що ОП ККС ВС вважає суб'єкта пасивного зловживання впливом загальним, а вже на с. 115 стверджує, що з позиції ОП ККС ВС цей суб'єкт «є загалом спеціальним», посилаючись на встановлену ОП ККС ВС «неможливість використання службового становища чи наданих повноважень у широкому значенні», — хоча, як можна зрозуміти, ОП ККС ВС все ж визнала використання службового становища в широкому значенні одним зі способів учинення цього кримінального правопорушення (с. 93, 114). Під час публічного захисту дисертації автору бажано прояснити свою позицію з даного питання.

4. Обстоюючи позицію, згідно з якою службові особи, які за неправомірну вигоду використовують своє службове становище для впливу на прийняття рішення іншою уповноваженою особою, мають нести відповідальність за ст. 368 КК, а не за ст. 369-2 КК (с. 132), дисертант, однак, як видається, звертає менше, ніж це було б доречним, уваги на те, чи охоплюється така поведінка диспозицією ст. 368 КК, яка передбачає вчинення чи невчинення службовою особою дії «з використанням наданої їй влади чи службового становища» згідно з усталеною судовою практикою тлумачення цього положення. Мішурі М.В. варто було б детальніше розглянути те, що згідно з абз. 1 п. 2 постанови Пленуму Верховного Суду України від 26 квітня 2002 року № 5 «Про судову практику у справах про хабарництво» відповідальність за одержання хабара (неправомірної вигоди) настає й тоді, коли службова особа не була уповноважена вчиняти відповідні дії, але могла вжити заходів до їх учинення іншими службовими особами завдяки своєму службовому становищу, а згідно з актуальною практикою ККС ВС, для відмежування ст. 368 КК від ст. 369-2 КК визначальним є питання, чи входить учинення дії (бездіяльності) до повноважень особи, якій передається неправомірна вигода, а отже, службова особа, яка не має відповідних повноважень і одержує неправомірну вигоду за вплив на службову особу, що такі повноваження має, повинна підлягати відповідальності за ч. 2 ст. 369-2 КК (див., наприклад, постанову ККС ВС від 20 січня 2026 р. у справі № 686/5214/15-к), а також те, чи можуть бути його пропозиції щодо статті 369-2 КК реалізовані без зміни усталених у судовій практиці підходів до тлумачення статті 368 КК.

5. Дещо суперечливими є судження автора дисертації стосовно поняття вимагання неправомірної вигоди як ознаки пасивного зловживання впливом. Так, на с. 64 він визнає слушною думку М.Б. Желіка про те, «що норма про вимагання неправомірної вигоди у складі зловживання впливом співвідноситься із загальною нормою про вимагання як частина і ціле», але вже на с. 88, начебто, солідаризується з О.К. Маріним у тому, що «поняття вимагання [за ст. 369-2 КК] не може мати того самого змісту, що у ст. 189 КК України». Під час

публічного захисту дисертації автору було б доречно прояснити свою позицію з цього приводу.

6. Дисертант підтримує те, що в правовій рамці статті 369-2 КК вимаганню неправомірної вигоди відведена роль кваліфікуючої ознаки кримінального правопорушення (с. 24), а також розвиває тезу про необхідність вилучення з положень КК України поняття «обіцянка неправомірної вигоди» та охоплення відповідних випадків поняттям «пропозиція неправомірної вигоди» (с. 27). Однак обидва ці підходи істотно суперечать вимогам міжнародних антикорупційних конвенцій, які, по-перше, послідовно розрізняють обіцянку та пропозицію неправомірної вигоди, та, по-друге, розглядають вимагання неправомірної вигоди як прояв поведінки, що потребує автономної (окремої) криміналізації незалежно від зв'язку з іншими проявами пасивного підкупу (у тому числі - пасивного зловживання впливом). І при цьому свого часу GRECO наполегливо рекомендувала Україні привести положення кримінального законодавства України у максимальну відповідність з положеннями ETS 173.

Висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам.

Дисертація **Мішури Максима Віталійовича** на тему: «**Кримінальна відповідальність за зловживання впливом**» за актуальністю, ступенем новизни представлених результатів, їх наукової обґрунтованості, повноти викладення в опублікованих наукових працях, рівнем виконання поставленого наукового завдання та володіння методологією наукової діяльності відповідає вимогам, які висуваються до дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії.

Рецензована робота відповідає галузі знань 08 «Право», спеціальності 081 «Право», вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами), наказу МОН України № 40 від 12 січня 2017 року «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (зі змінами) і Порядку присудження ступеня доктора філософії та припинення дії рішення разової

спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами), а її автор — **Мішура Максим Віталійович** заслуговує на присудження ступеня ***доктора філософії*** з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Офіційний опонент:
професор кафедри кримінально-правової політики та кримінального права Київського національного університету імені Тараса Шевченка, кандидат юридичних наук, доцент

Костянтин ЗАДОЯ

Підпис
Вчений секретар
КАРАУЛЬНА
09.